

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם
הרב מואיז נבון

שמות פרק כה

(ח) וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשֹׁכְנֹתַי בְּתוֹכְכֶם :

אברבנאל שמות פרק כה

השאלה הא' למה צוה יתברך במעשה המשכן ואמר ושכנתי בתוכם כאילו היה יתברך (גשם) [גשמי] מוקף ומוגבל במקום, מה שהוא בהפך האמת, כי הוא יתברך אינו (גשם) [גשמי] ואינו כח (גשם) [גשמי] ואיך יחסו לו מקום. והוא יתברך אמר "השמים כסאי והארץ הדום רגלי - אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי", גם שלמה אמר על בנין הבית "הנה השמים ושמי השמים לא יכללוך אף כי הבית הזה אשר בניתי", והם מאמרים סותרים זה את זה :

אברבנאל שמות פרק כה

הנה התבאר שהיתה כונתו יתברך במעשה המשכן וכליו כדי שתדבק באמצעות קדושתו והכנתו השכינה האלהית בקרב ישראל ולא ימנעה רוע ארץ המדבר ופחיתות מחוזו והיו התועלת בשרות השכינה ביניהם שתדבק בהם השגחת הש"י ושמירתו, ושלא יחשבו שעזב ה' את הארץ ולא יהיו כשאר העמים בארצותם לגוייהם שהיו מכחישים ידיעת הש"י בפרטים והשגחתו בהם לתת לאיש כדרכיו וכופרי מעלליו, והגדולים שבחכמיהם גזרו שא"א שיושגו העניינים הפרטיים אלא בחוש ובכח הגשמי ובהיותו יתברך משולל מכל גשמיות לא ידע הפרטים ולא ישגיח בהם ויאמרו שבשמים כסאו והוא מרוחק מבני אדם במעלה ומציאות. וכדי להסיר מלבבות בני ישראל האמונות הכוזבות האלה צוה שיעשו לו משכן קדש ומקודש **כאילו** הוא יתברך בעצמו ישכון בתוכם שיאמינו עם זה כי אל חי בקרבם והשגחתו העליונה דבקה עמהם וזה ענין ושכנתי בתוך בני ישראל והתהלכתי בתוכם השוכן אתם בתוך טמאות' שהוא **כולו משל** ומליצה להשראת שכנתו ולדבוק השגחתו בהם באמצעות ההכנות והקדושות אשר יהיו שמה. ... אין בית ומשכן שצריך אני אליהם כי את כל אלה ידי עשתה. אבל צויתי לעשותם כדי להשריש בלבבותיכם השגחתי... :

ר' שמואל דוד לוצאטו (שד"ל), איטליה (1800-1865)

אחרי שקיבלו עליהם המשפטים והתורות, והיה ה' בישורון מלך, ראוי שיעשו לו מקדש, **כאילו** מלכם שוכן בתוכם, כי יהיה סיבה חזקה לשמירת האחדות באומה והתמדת דבקותה בתורה.

R. Aryeh Kaplan

God is not a celestial butler (אלוקים איננו משרת שמימי).

רמב"ן שמות פרק כה פסוק ב

כאשר דבר השם עם ישראל פנים בפנים עשרת הדברות, וצוה אותם על ידי משה קצת מצות שהם כמו אבות למצותיה של תורה, כאשר הנהיגו רבותינו עם הגרים שבאים להתיחד, וישראל קבלו עליהם לעשות כל מה שיצום על ידו של משה, וכת עמהם ברית על כל זה, מעתה הנה הם לו לעם והוא להם לאלהים כאשר התנה עמהם מתחלה ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה (לעיל יט ה), ואמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שם ו), והנה הם קדושים ראויים שיהיה בהם מקדש להשרות שכנתו ביניהם. ולכן צוה תחלה על דבר המשכן שיהיה לו בית בתוכם מקודש לשמו, ושם ידבר עם משה ויצוה את בני ישראל. והנה עקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון, כמו שאמר (להלן כה כב) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת, ... :

וסוד המשכן הוא, שיהיה הכבוד אשר שכן על הר סיני שוכן עליו בנסתר. וכמו שנאמר שם (לעיל כד טז) וישכן כבוד ה' על הר סיני, וכתוב (דברים ה כא) הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, כן כתוב במשכן וכבוד ה' מלא את המשכן (להלן מ לד). והזכיר במשכן שני פעמים וכבוד ה' מלא את המשכן, כנגד "את כבודו ואת גדלו". והיה במשכן, תמיד עם ישראל, הכבוד שנראה להם בהר סיני. ובבא משה היה אליו הדבור אשר נדבר לו בהר סיני. וכמו שאמר במתן תורה (דברים ד לו) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה, כך במשכן כתיב (במדבר ז פט) וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת מבין שני הכרובים וידבר אליו. ... :

סדר אליהו רבה פרק י"ז :

כיון שקבלו ישראל מלכות שמים בשמחה ואמרו (כ"ד ז') "כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע", מיד אמר הקב"ה למשה (כ"ה ב'): "ידבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה."

ר' הירש, שמות (כה:ח)

... (א) המשמעות של "ושכנתי בתוכם" בכתוב שלנו, מפליגה הרחק מעבר להשכנת השכינה במשכן גרידא, ועיניינה, אליבא דאמת, קירבת ה' בתוכנו עם קיום הברית שבינו לבין ישראל, דבר המתגלה בהשראת שמירתו וברכתו על פריחת כל חי הפרט והכלל. (ב) עם זאת אין ה' משרה את שכנתו וברכתו על ידי הקמת המשכן וקיומו על פי פרטיו ודקדוקיו גרידא, אלא רק בקידוש כל חיינו הפרטיים והציבוריים והקדישתם למען קיום מצוות ה'.

ספר החינוך - מצות עשה לבנות בית לשם ה', כלומר שנהיה מקריבים שם קרבנות אליו,

שנאמר "ועשו לי מקדש."

משורשי מצוה זו... דע בני כי כל אשר יגיע אצל ה' בעשות בני אדם מצוותיו איננו רק שחפץ ה' להיטיב לנו ובהיות האדם מוכן ומוכשר בעשיית אותן המצוות לקבל בטובה, אז ייטיב אליו ה'. ועל כן הודיעם דרך טוב להיותם טובים, והיא דרך התורה כי בה יהיה האדם טוב. נמצא כל המקבל מצוותיו השלים חפצו, כאשר הוא ראוי אז לקבל טובתו... ופרשה אחת נכתבה בתורה להודיענו עיקר זה לבד: "ועתה ישראל מה ה' שואל מעמך" עד "לטוב לך" (דברים י"ב-י"ג) כלומר איננו שואל מעמך דבר לעשותך מצוותיו רק שרצה להיטיב לך. ומה שכתוב אחריו: "הן לה' אלוקים השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה" וכו', כלומר: איננו צריך למצוותיך, רק מאהבתו אותך לזכותך... ומעתה בהיות הנחת דעתך על זה בענין מצוותיו, תחייב אותנו לאמר כי בניין בית לשם ועשותנו בו תפילות וקרבנות אינו אלא הכל להכין הלבבות לעבודתו, לא מהיותו צריך לשבת בין אנשים. ואם ארזי לבנון יבנוהו או ברותים, כי השמים ושמי השמים לא יכלכלו אותו, אף כי הבית אשר בנו בני אדם חלילה... הכל להכשיר גופותינו, כי הגופות יוכשרו על ידי פעולות, וברבות הפעולות הטובות והתמדתן – מחשבות הלב מיטהרות ומזדככות, וה' חפץ בטובתן של בריות. ועל כן ציוונו לקבוע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות לטהר שם את מחשבות בני אדם ולתקן לבבנו אליו בו...

מלכים א פרק ו

(יא) וַיְהִי דְבַר יְקֹזֵק אֶל שְׁלֹמֹה לֵאמֹר: (יב) הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר אִתָּה בָּנָה אִם תֵּלֵךְ בְּחַקְתִּי וְאֶת מִשְׁפָּטֵי תַעֲשֶׂה וְשִׁמְרַתְּ אֶת פֶּל מִצְוֹתַי לְלַכֵּת בָּהֶם וְהִקְמֹתִי אֶת דְּבָרֵי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל דָּוִד אָבִיךָ: (יג) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעְזֹב אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל: ט

אלשיך על מלכים א פרק ו פסוק יב (טורקיה-צפת, 1507-1593)

ועוד אומרו (יב) הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך כו'. כי לא יצדק הכנסו באומרו הבית אשר אתה בונה וצאתו אם תלך כו'. אך יאמר לו ענין מאמר ירמיה הנביא, היכל ה' היכל ה' המה לומר, כי אין מושב ההיכל ה' הבית של בנין כי אם האנשים אשר הן הם מושבו יתברך אשר ישכון בהם, וכמאמרנו על פסוק (שמות כה - ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ולא אמר בתוכו, וזה יאמר ויהי דבר ה' אל שלמה לאמר, כלומר, כי מה שראוי לאמר הוא הבית אשר אתה בונה אינו של אבנים כי אין מושב ה' בבית אבנים תחזה, כי אם תלך בחקותי כו', הליכתך בחוקותי כו' הוא הבית כי היכל ה' אתה: ועל ידי כן והקימותי את בריתי כו' כי (יג - לח) ושכנתי בתוך בני ישראל ממש בקרבם ולא בבית, ולא די שאשכון בעמי כי אם גם שולא אעזוב את עמי ישראל:

ר' יששכר בער איילנבורג (צידה לדרך), פולין-איטליה (1550-1623)

לא אמר "ושכנתי בתוכו" אלא "בתוכם" להורות שאין השכינה שורה במקדש מחמת המקדש, כי אם מחמת ישראל "כי היכל ה' המה."

תורה תמימה שמות פרק כה פסוק ח

ושכנתי בתוכם - תניא, ר' טרפון אומר, גדולה מלאכה שאף הקדוש ברוך הוא לא השרה שכנתו על ישראל עד שעשו מלאכה, שנאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם [אדר"נ פי י"א]:

תורה תמימה הערות שמות פרק כה הערה ט

יתכן דמדייק דלפי המשך הלשון והענין הול"ל ושכנתי בתוכו ולא בתוכם, ולכן דריש דבאמת אין שייך כלל ענין בנין בכלל כביכול להקב"ה, וכמש"כ (ישעיה ס"ו) השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי, אלא הענין הוא שרצה הקדוש ברוך הוא שיתעסקו ישראל במלאכת עבודה לשמו וציום על בנין המקדש ומתוך שתהיה חביבה עליו עבודת פעולתם, ישרה שכנתו בתוכם בכל מקום שהם. והרי מבואר מזה שגדולה מעלת המלאכה עד שתמורתה חן הקדוש ברוך הוא את ישראל בהשראת שכנתו יתברך, ודו"ק:

וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל